

דברי ברכה של מסיל"ה לפתיחת תוכנית מעורבות חברתית בסמינר הקיבוצים

בוקר טוב ושלום לכולם, שמי תמר שוורץ ויש לי את הזכות לנהל ארגון נפלא בשם מסיל"ה שעליו אספר מעט בהמשך דברי.

הדסה טרון היקרה ביקשה ממני לברך בשם הארגונים החברתיים את פתיחת התוכנית ואני יותר משמחתי על בקשתה זו, וגם אם לא הייתי רוצה לברך, להדסה טרון כידוע לכם, אי אפשר לסרב, ולכן האופציה של לשמוח לדברים שהיא מבקשת, היא אופציה עם פחות דיסוננס קוגניטיבי, לפחות עבורי. אבל אם נעזוב רגע את הציניות, אכן זכות גדולה היא לעמוד כאן בפניכם, קהל גדול ומכובד של אנשים שהחליטו לתרום לקהילה בה הם חיים. לא להיות עוברי אורח במציאות החברתית הנתונה לנו, אלא "טו דו סמסינג אבאוט איט"...

הקהילה הזו שבה אנו חיים היא מורכבת. הצצתי בסיליבוסים של הקורסים, היו שם גם נשים מוכות וגם ילדים בסיכון ועוד כהנה וכהנה רשימה ארוכה של שוליים חברתיים, אוכלוסיות מודרות, שקופות. אני רוצה לספר לכם על אחת מהאוכלוסיות האלו, ובעניי, ואני מדברת מניסיון של יותר מעשרים שנה בעבודה סוציאלית, זו האוכלוסיה הכי מודרת, שקופה ומובסת במדינת ישראל. לא שזו כזו חוכמה או כזה כיף לזכות בתחרות הזו של מי הכי מודר. אני מדברת על אוכלוסית העובדים הזרים או כפי שמקובל לכנותם בספרות, "מהגרי העבודה", ועל אוכלוסית הפליטים ומבקשי המקלט. ולמה אני אומרת הכי מודרים? אין מסכנים אחרים, אין חרשים, עיוורים, מפגרים, עניים...? אין מקררים ריקים שמצטלמים היטב בכתבות חדשות ערוץ 2 על קו העוני? אין אנשים שמחטטים בזבל, שישנים ברחוב...? כן, יש. אבל לכל האומללים הישראלים האלו שמניתי כרגע, אפילו אלו שהגיעו ממש לביב שופכין, יש דבר אחד יקר ערך ביותר, מובן מאליו לגמרי עבור כולנו כאן ולא יסולא מפז עבור האוכלוסיה של מסיל"ה – תעודת זהות. תעודה זו מבטיחה שגם אם אתה בשולי החברה, יש לך זכויות בסיסיות. גם אם אתה לא מודע לזכויותיך או לא יודע לממש אותן, גם אם אתה מופלה לרעה, מוכה וחבול, בכל המקרים הקשים ביותר עומדת לך האזרח - מערכת הרווחה הישראלית. לא מערכת מושלמת, יש בה הרבה פגמים, אבל היא ישנה. למהגר העבודה אין. הוא בשוליים והוא מודר לגמרי מכל זכות אנוש

בסיסית שאנו מכירים. למה? כי הוא לא חוקי. ואז מערכות המימסד מתייחסות אליו ביחס שנע בין, במקרה הטוב, התעלמות מוחלטת, כמו מערכת הבריאות והרווחה, ועד, במקרה הרע, לעוינות כמו מינהלת ההגירה בפרט ומשרד הפנים בכלל. בתוך הסאגה המימסדית הלא נעימה הזו קם לו גורם מימסדי אחד שאמר: "זה לא מעניין אותי שהם לא חוקיים, הם בני אדם ואני אתייחס אליהם ככאלה." הגורם הזה הוא עיריית ת"א, מימסד לכל הדיעות, שלפני 11 שנה החליט להקים את מסיל"ה, מרכז סיוע ומידע לקהילה הזרה. מסיל"ה הוקמה כסוג של לשכת רווחה לקהילה הזרה בעיר ואנו מקבלים פניות מכל המדינה. מבקרנו טוענים שאנו מחזיקים את המקל בשתי קצותיו, שואלים אותנו איך אנו, מימסד, גוף עירוני, מסייעים למי שהמימסד, קרי משרדי הממשלה, רוצים להרחיק מכאן? למה אנו עושים זאת? למה, ככה. איך אפשר להסביר את הטיעון ההומני הבסיסי של העזרה לכל אדם באשר הוא אדם, איך אפשר להסביר שכולנו נבראנו בצלם?

מסיל"ה הוקמה כדי להשמיע את קולם של אלו שקולם לא נשמע, ואני רוצה להשמיע לכם את קולה של נפיסה מקמה ז"ל. מי שמע על נפיסה? אולי חלקכם שמעו עליה לפני שנה וחצי כשקראו ידיעה קטנה בעיתון על ילדה בת 7 שנדרסה.

נפיסה היתה בת למהגרי עבודה מגאנה. כשהיתה בת שנה נתפס אביה ע"י משטרת ההגירה וגורש בחזרה לגאנה. טינה אמה של נפיסה נותרה עם 3 ילדים ולאחר שנה כשראתה שהיא לא מסתדרת שלחה את שני הגדולים בחזרה לגאנה. היה לה קשה להיפרד מהם, הם היו די קטנים אך היא ידעה שהיא חייבת להישאר בארץ כדי לשלוח כסף הביתה, למשפחה שהשאירה מאחור ושעתה בעלה הצטרף אליהם. כולם היו תלויים בכסף ששלחה מישראל. נפיסה הקטנה נשארה עם טינה. מאחר והיתה ילדחה השלישית וכבר היו לה אינסטינקטים מפותחים של אמא, הבינה טינה מהר מאד שמהו לא בסדר עם נפיסה. היא נהמה ולא דיברה, לא הבינה כלום ממה שדיברו אליה, השתוללה ורצה במעגלים כל הזמן. טינה החליטה ללכת לפסטור, המנהיג הדתי של הכנסיה שאליה הלכה להתפלל כל שבת, על מנת שירפא את הילדה. הפסטור עשה מה שפסטורים עושים במקרים כאלו, הוא ליחש לחשים, התפלל בדבקות ואף חתך כמה חתכים בידיה של הילדה על מנת שהשד שנכנס בילדה ייצא

דרך הדם. בינתיים נפיסה ביקרה בביביסיטר של הקהילה. ישנם 50 כאלו בדרום ת"א. בהעדר זכאות לסיבסוד מעונות יום כדוגמת מעונות ויצו ונעמת ובהעדר יכולת לשלם אלפי שקלים לגן פרטי, הקימו לעצמם אנשי הקהילה גנים פרטיים משל עצמם. גנים אלו עולים \$100 לחודש, ליום של 12 שעות כל יום, מ- 7:00 בבוקר עד 19:00 בערב. בגן כזה שוהים 30 תינוקות עם מטפלת אחת שכמובן איננה מספיקה להגיע ממש לכולם. בגן כזה התינוקות אינם בוכים. הם לומדים מהר מאד שאין טעם לבכות כי אף אחד לא יגש. בגן כזה יש המון לולים, אחד ליד השני והמון תינוקות ששוכבים כל היום בלולים האלו ובוהים בשקט אדיש בתקרה. יש גם ילדים יותר גדולים בגנים האלו, שקופצים על כל אחד שנכנס לשם, רעבים לקצת תשומת לב. בגן כזה ביקרה נפיסה.

את הגנים האלו פוקדות בדרך קבע העובדות הסוציאליות שלנו. הן מנסות לשפר את הגנים האלו ע"י הדרכות, שיפוץ הגנים וציודם. בגן כזה שמה לב העו"ס אריאלה שיש ילדה אחת, שכל הילדים, כשהם רצים בחדר הלוך ושוב, הם דורכים על הילדה השוכבת על הרצפה ללא נוע והילדה אינה מגיבה. כשהרימה את הילדה, הילדה נהמה קולות לא ברורים. אריאלה הבינה מיד שמהו לא בסדר עם הילדה. היא איתרה את טינה האם והסבירה לה שצריך לבדוק את הילדה. האמא פחדה שמשטרת ההגירה תתפוס אותה כשתגיע עם הילדה להיבדק בקופת חולים. כמובן שלילדה לא היה בכלל ביטוח רפואי. הסברנו לה שאין מה לפחד. האמא הסבירה שהילדה מטופלת ע"י הפסטור. הסברנו לה בעדינות שיש עוד דרכים בישראל להוציא שדים. למשל, קלינאית תקשורת מוציאה שדים, מרפאה בעיסוק מוציאה שדים וכו'. ובבקשה לא לעשות לילדה יותר חתכים בידיים. נוציא את השדים לא דרך הדם... האמא התפלאה מאד על הדברים המוזרים שאמרנו אבל הסכימה שניקח את הילדה למכון להתפתחות הילד. שמה קבעו חד משמעית – סובלת מאוטיזם. מכאן הדרך היתה קצרה להשמתה של נפיסה בגן מיוחד ונפלא ברמת חן. לאחר שנה של טיפולים אינטנסיביים הילדה פרוחה והתפתחה נהדר. כמו כן מסיל"ה הצמידה מדי שנה חונך מתנדב לנפיסה שיגיע כל שבוע לבקרה והיה מטייל ומשחק עימה ומאפשר לאם לנוח מעט מהעבודה הקשה שבגידולה של נפיסה ההיפראקטיבית.

לא אשכח את דברי האם טינה: "איזה מוזרים אתם הישראלים, איזה שיטות יש לכם להוציא שדים מילדים כאלו. אני לא בדיוק מבינה מה אתם עושים שם, אבל איכשהו זה מצליח..."

טינה המשיכה לעבוד ולשלוח כסף לגאנה. נפיסה פרחה ממש בגן המיוחד. הפי אנד? לא אצלנו, זה רק בהוליווד.

בחופשות החגים, גני הערייה סגורים, אבל טינה חייבה להמשיך לעבוד ולא יכולה להפסיד יום עבודה אחד. בימים אלו הוחזרה נפיסה להשגחה בגנים הפרטיים המזעזעים שסיפרתי לכם עליהם קודם. וכאן המקום לספר לכם עוד פרט מעניין על נפיסה. נפיסה אהבה מאד לרוץ בכבישים. כשיצאת לטייל עם נפיסה היית צריך להשגיח בשבע עיניים כי היא היתה מנצלת כל שנייה של חוסר תשומת לב כדי לרוץ לכביש בין המכוניות. מין תחביב אקסטרים שכזה.

בפורים שלפני שנה וחצי, הגן המיוחד של נפיסה היה סגור. נפיסה הושמה בגן פרטי של הקהילה ששכן במבנה תעשייה גדול, מכוער ומפויח. אף אחד לא יותר מדי השגיח עליה שם ודלת המתכת הגדולה תמיד נשארת פתוחה, ונפיסה חמקה ללא קושי וברחה מהגן. לאן? למקום האהוב עליה, נתיבי איילון, מחלף לה גוורדיה. במצלמות המשטרה שמותקנות שם במינהרה שמתחת למחלף, הראו לי השוטרים בתחקיר שעשו, לאחר מספר ימים, את נפיסה מטיילת עשר דקות ארוכות, עם האצבע בפה, בין המכוניות. עשרות ואולי מאות מכוניות עברו שם ואף אחד לא חשב לעצור לרגע ולקחת את הילדה המטיילת באופן מסוכן כל כך בין המכוניות, הצידה. כולם עקפו את נפיסה והמשיכו בדרכם... אתם כבר מבינים את הכתובת שעל הקיר? לאחר 10 דקות הגיח רכב גדול של השגרירות האמריקאית ונכנס בנפיסה בעוצמה רבה. נפיסה עפה באויר ונזרקה גבוה ורחוק. לאחר החבטה על הכביש, היא כבר לא זזה. נפיסה נהרגה.

אימה של נפיסה שלא יכולה היתה להפסיד אף יום עבודה אחד, הפסידה עכשיו ימים רבים בסידורי ההלויה שלה. האב בגאנה דרש שהיא תטיס את הגופה לגאנה להיקבר שם. לטינה לא היה \$2,000 הדרושים לשם כך והיא חששה מאד לקבור אותה בארץ משום שפחדה מזעמו של בעלה פן תמרה את פיו. היא גם לא ידעה איפה בכלל קוברים ילדה קטנה, מוסלמית...

מסיל"ה ליוותה את טינה בשעתה הקשה ולאחר כחודש של לבטים והתייסרויות נקברה נפיסה בבית הקברות המוסלמי ביפו. אנו גם סייענו לטינה להגיש תביעת נזיקין מול השגרירות ובכלל בתמיכה רגשית אחרי האסון הנורא שקרה לה ורגשי האשם הקשים שהציפו אותה בגלל ששמה את ביתה בגן הפרטי ללא השגחה. ארגנו גם סוג של סולחה בינה לבין הגנת של הגן הפרטי משום שהקהילה דרשה ממנה להטיל קללה על אותה גנת, והגנת ממש נטרפה עליה דעתה מפחד ואימה.

במקביל אנו ממשיכים, גם היום, בניסיון מערכתי סיופי כמעט לעשות עבודת לובי מול משרד התמ"ת האמור לפקח ולהדריך מסגרות פרטיות על מנת שיקח אחריות על הגנים הפרטיים של הקהילה.

נפיסה הוא מקרה קיצון, שמקפל בחובו את הטרגדיה של להיות ילד זר במדינתנו. אני עומדת פה מולכם היום בשביל נפיסה ודומותיה ודומיה, בשביל נפיסות ישראליות וזרות, נפיסות צעירות וזקנות, כל נפיסה שזקוקה לעזרתנו. זה בדיוק מה שאתם הולכים לעשות. תזכרו תמיד שאתם שליחים של נפיסות כאלו, שאתם אלו שצריכים, שחייבים, להשמיע את קולן לחברה האזרחית השבעה בישראל, כי הפה של נפיסה אילם, מושקת.

מוסדות אקדמיים מדגישים תמיד מצוינות אקדמית שבד"כ פירושה השגים לימודיים מרשימים, ממוצע ציונים גבוה וכו'. אני נרגשת לראות שסמינר הקיבוצים מדגיש דרך היום הזה והתוכנית הזו, מצוינות נוספת, מצוינות חברתית. היא חשובה לא פחות מהלימודית. גם זו מצוינות אקדמית. סמינר הקיבוצים חורט בכך ערך חשוב על דגלו, ערך שאינו הצהרתי בלבד לסטודנטים, "לכו תתנדבו", אלא ערך המקבל ביטוי בתשתית הלימודית, בניקוד האקדמי של התכנים הנלמדים. זה כפי שראיתי בתוכניות הקורסים, חלק אינטגרלי מתוכנית הלימודים. כנראה שסמינר זה חושב שאין זה די בלדעת להכין מערך שיעור ראוי, אם רוצה אתה להיקרא איש חינוך אמיתי. איש חינוך הוא גם איש של עשייה חברתית. ואני רוצה להגיד לכם שהשדה החברתי הזה שאליו נכנסים היום הסטודנטים, הוא תמיד שדה צמא, הוא תמיד רוצה, הוא תמיד זקוק לטיפות המים שלכם.

פעמים רבות שואלים אותי מהו פרופיל המתנדב הממוצע, הקלאסי, מהו המכנה המשותף של מתנדבי מסיל"ה. השאלה הזו תמיד מביכה אותי כי אני מתקשה לענות עליה. יש בקרב המתנדבים שפגשתי אנשים ממוצא פולני ואנשים ממוצא עיראקי. יש ביניהם גבוהים ונמוכי קומה, יש רזים ויש שכרסם מבצבצת... יש אוהבי שירה ויש חובבי כדורגל, יש אנשים שלהוטים על קציצות תרד ויש המתעבים אותו. גם כל גווני הקשת הפוליטית נמצאים אצלינו. מה בכל זאת לעזאזל משותף? לקראת דברי הברכה שלי היום ניסיתי בכל זאת לאפיין את הסטודנטים המתנדבים גם בלי להכירם ועוד לפני שראיתי אותם. דומני שמצאתי את התשובה, יש בכל זאת דבר אחד כזה שמשותף לכולם, פולנים או עיראקים, גבוהים או נמוכים, ימניים או שמאלניים. דבר אחד משותף לכולם, שהם חולים במחלה "איומה", שהיא יותר מדבקת מאידס, מחלת "אי האדישות". הרשו לי להיתלות באילנות גבוהים: אלי ויזל.

אלי ויזל טען שהאויב הגדול ביותר של האדם הוא האדישות.
ויזל, ניצול שואה, חתן פרס נובל, נאם בבית הלכן בפני הנשיא קלינטון ב-1999.

אביא כעת חלק מנאומו:

"מהי האדישות? מבחינה אטימולוגית – אדישות, פירושה: אין הבדלה – indifference. זהו מצב משונה ולא טבעי שבו מטשטשים הקוים בין האור לחושך, דמדומים לשחר, פשע לעונש, אכזריות לחמלה, טוב לרע. מה דרכה ומה השלכותיה שאין מהן מפלט? האם היא פילוסופיה? האם אפשר להעלות על הדעת פילוסופיה של אדישות? האם אפשר לראות באדישות מעלה? האם יש הכרח בזמנים מסוימים לנקוט אותה רק כדי לשמור על שפיות, לחיות חיים נורמלים, להנות מארוחה טובה ומכוס יין, כאשר העולם סביבנו חווה תהפוכות מחרידות?"

כמובן, האדישות יכולה להיות מפתה ואף מושכת.

קל בהרבה להסב מבט מעל הקורבנות, קל בהרבה להימנע מהפרעות גסות שכלאו לעבודתנו, לחלומותינו, לתקוותינו. הרי מביך ומציק להיות מעורב בכאבו ובייאושו של האחר. עבור האדם האדיש, שכניו נטולי כל חשיבות ועל כן חייהם נטולי כל משמעות, יסוריהם הנסתרים ואפילו הגלויים נטולי עניין. האדישות מצמצמת את הזולת לכדי הפשטה. האדישות לסבל מפשיטה את האדם מאנושיותו.

אדישות מסוכנת יותר מכעס או שנאה. את הכעס ניתן להפנות לאפיקי יצירה. אדם כותב שיר דגול, אדם עושה דבר מה מיוחד למען האנושות, כיוון שהוא כועס על העולם שבו הוא חווה. האדישות לעולם איננה יוצרת. אפילו שנאה עשויה לעיתים לעורר תגובה, נאבקים בה, מגנים אותה.

אדישות איננה מעוררת תגובה, אדישות איננה תגובה. אדישות איננה התחלה, היא סוף. ולכן אדישות תמיד חברה לאויב שכן היא מטיבה עם התוקפן – לעולם לא עם קורבנו, שכאבו מועצם כשהוא מרגיש נשכח מלב. לא להגיב למצוקה, לא להעניק שביב של תקווה כדי להקל את הבדידות של האסיר הפוליטי בתאו, ילד רעב, פליט חסר בית, פירושו הגלייתו מן הזיכרון האנושי. ובהכחשת אנושיותם, אנו בוגדים באנושיותנו. האדישות אם כן, איננה רק חטא, היא העונש עצמו!"
אז תודה לכם שאתם כל כך לא אדישים!

ועוד תודות לסיום:

לפרופ' אלוני שכולנו חסידיו ותלמידיו, שטבע את המשפט "בחינוך אין זרים" וממש זאת כהלכה למעשה. כבר עשור שנמרוד וחברתו המצוינת הכוללת את איריס אפק, איריס סלונים, דור הררי, דורון לדרר ועוד מרצים נפלאים, מלווים אותנו בקורסים לגננות הקהילה, בהדרכת פדגוגיות ולאחרונה בקואליציה למאבק בגירוש הילדים הזרים. להדסה טרון וד"ר ניר מיכאלי שבמסירות ובדבקות מארגנים את התוכנית היפה והחשובה הזו של מוערבות חברתית.
לד"ר יוסי ראש המכללה וד"ר אסתר יוגב ראש ביה"ס לחינוך, שבחזונם מובילים את הסמינר להיות כזה יוזם, מעורב ומשפיע.